

לרצים
מבית **סולמות** **למשנה**

חוברת ללימוד מסכת תענית

קיץ תשפ"ד

פרק א' משנה א'

הזכרת גשמים

משנה

מאימתי מזכירין גבורות גשמים?
רבי אליעזר אומר, מיום טוב הראשון של חג.
רבי יהושע אומר, מיום טוב האחרון של חג.

אמר לו רבי יהושע. הואיל ואין הגשמים
אלא סימן קללה בחג, למה מזכיר.

אמר לו רבי אליעזר, אף אני לא אמרתי
לשאל, אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד
הגשם בעונתו.

אמר לו, אם כן, לעולם יהא מזכיר.

פירוש קל

זמן תחילת אמירת משיב הרוח ומוריד הגשם
נחלקו התנאים, לדעת רבי אליעזר מתחילים לומר
משיב הרוח ומוריד הגשם ביום טוב הראשון של חג
סוכות, ולדעת רבי יהושע בשמיני עצרת (שמחת
תורה).

הדיון בין התנאים

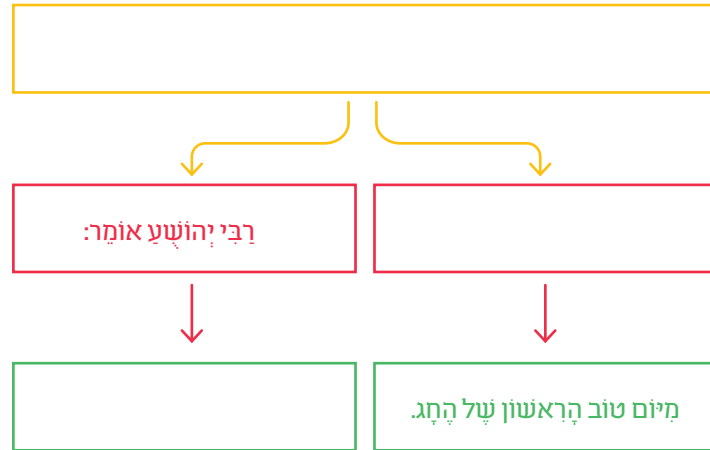
רבי יהושע מקשה על רבי אליעזר, מכיוון שירידת
גשמים בחג הסוכות היא סימן קללה, מפני שנראה
שהקב"ה אינו חפץ במצוות הסוכה שמקיימים
ישראל, מדוע להזכיר את הגשמים בימי החג?

רבי אלעזר מתרץ שאכן אין לשאול גשמים בחג
הסוכות, כיוון שירידתם היא סימן קללה, אולם
אפשר להזכיר בחג הסוכות את גבורתו של ה'
בהורדת הגשמים, ולהתכוון לכך שגבורה זו באה
לידי ביטוי בעונת הגשמים.

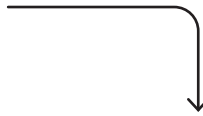
רבי יהושע מקשה שנית, שאם כשמזכירים "משיב
הרוח ומוריד הגשם" מתכוונים באפון כללי שה'
משיב הרוח ומוריד הגשם בעונת הגמים, ולא
דווקא בזמן ההזכרה, מדוע אם כן אין מזכירים
אותם כל השנה לדעת רבי אליעזר?

מכמד"טים את המשנה

השלימו את המשבצות הריקות בתרשים. מה תפקידים של המשפטים במשבצות הלבנות בתרשים? צבעו את המשבצות בבע הכאמד"ט המתאים והסבירו את תשובתכם.

אמר לו רבי יהושע: הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג, למה מזכיר?

אמר לו רבי אליעזר: אף אני לא אמרתי לשאול, אלא להזכיר משיב הרוח ומוריד הגשם בעונתו.

אמר לו: אם כן, לעולם יהא מזכיר.

חוזרים על המשנה

השלימו את הטבלה. היעזרו בתרמילון

רבי אלעזר	רבי יהושע	
		התאריך שבו מתחילים להזכיר גבורות גשמים
		האם אפשר להזכיר גבורות גשמים בזמן שהגשמים הם סימן קללה?

תרמילון:

מותר • אטור • ט"ו בתשרי • כ"ב בתשרי

נקודה לחיים

איך לנהל ויכוח?

במשנה זו למדנו כיצד כאשר יש בינינו חילוקי דעות, אנחנו יכולים לנסות להסביר את דעתנו זה לזה. כאשר ויכוח מתנהל בנחת ובדרך ארץ, הרי שגם אם לא מצליחים לשכנע זה את זה - שני הצדדים מרוויחים. כל אחד מבין יותר את החבר ואת נקודת המבט שלו על מה שקרה. כך נוכל בהמשך לגשר על הפער ולשמור על השלום והחברות בינינו.

פרק א' משנה ב'-ג' בקשת גשמים

משנה

משנה ב

אין שואלין את הגשמים אלא סמוך לגשמים.

עד אימתי שואלין את הגשמים?

רבי יהודה אומר: עד שיעבר הפסח.
רבי מאיר אומר: עד שיצא ניסן, שנאמר (יואל ב) "ויוֹרֵד לְכֶם גֶשֶׁם, מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרֵאשׁוֹן".

עד אימתי שואלין את הגשמים?

רבי יהודה אומר: עד שיעבר הפסח.
רבי מאיר אומר: עד שיצא ניסן, שנאמר (יואל ב) "ויוֹרֵד לְכֶם גֶשֶׁם, מוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ בְּרֵאשׁוֹן".

משנה ג

בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים.
רבן גמליאל אומר: בשבעה בו,
חמשה עשר יום אחר הקץ, כדי שיעזב אחרון
שביעראל לנהר פרת.

פירוש קל

תחילת הזמן שבו מבקשים את הגשמים ("ותן טל ומטר") בתפילת עמידה הוא סמוך לעונת הגשמים (כפי שיבואר במשנה ג')

מתי מתחילים ומתי מסיימים לומר הזכרת גשמים?

רבי יהודה מלמד שהזמן שבו מתחילים להזכיר "משיב הרוח ומוריד הגשם" הוא תפילת מוסף של שמיני עצרת (האחרון - החזן בתפילת מוסף מזכיר, ואילו הראשון, החזן בתפילת שחרית, אינו מזכיר) הזמן שבו מסיימים להזכיר "משיב הרוח ומוריד הגשם" הוא תפילת שחרית ביום טוב ראשון של פסח (הראשון - החזן בתפילת שחרית - מזכיר, והאחרון, החזן בתפילת מוסף - אינו מזכיר).

מהו הזמן שבו מפסיקים לבקש "ותן טל ומטר לברכה"?

לדעת רבי יהודה ממשיכים לומר "ותן טל ומטר" עד שביעי של פסח, ולדעת רבי מאיר עד סוף חודש ניסן, הטעם לדבריו הוא מדברי הנביא יואל המלמד אותנו שהחודש הראשון (ניסן) הוא זמן גשמים "ומלקוש בראשון...".

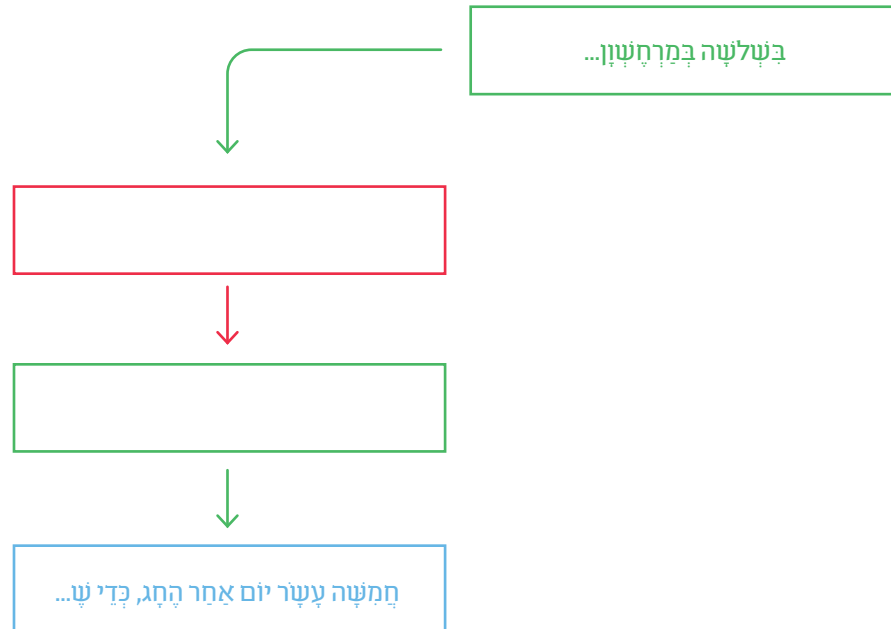
(דעה נוספת היא דעת רבי יהודה ברישא של המשנה - שמפסיקים לומר "נמשיב הרוח ומוריד הגשם ביום הראשון של פסח, וכל שכן שאז מפסיקים לומר "ותן טל ומטר לברכה")

ממתי מבקשים את הגשמים?

לדעת תנא קמא מתחילים לומר "ותן טל ומטר לברכה" בג' בחשוון, ולדעת רבן גמליאל מחכים עוד כמה ימים, עד לז' בחשוון, כדי שגם עולי הרגלים שגרים בסביבות נהר פרת יגיעו לביתם.

מכמד"טים את המשנה

השלימו את תרשימים הכאמד"ט של משנה ג'

חוזרים על המשנה

- סמנו ליד כל משפט אם הוא **נכון** או **לא נכון**, שימו לב לא להתבלבל:
1. בתפילת מוסף של שמחת תורה אומרים "מוריד הטל". **נכון / לא נכון**
 2. בתפילת מוסף של חג ראשון של פסח אומרים "מוריד הטל". **נכון / לא נכון**
 3. בתפילת שחרית של חג ראשון של פסח אומרים "משיב הרוח ומוריד הגשם". **נכון / לא נכון**
 4. בתפילת שחרית של שמחת תורה אומרים "משיב הרוח ומוריד הגשם". **נכון / לא נכון**
 5. יש מחלוקת אם בח' בחשוון אומרים "ותן טל ומטר לברכה" **נכון / לא נכון**
 6. לדעת חלק מהתנאים בראש חודש חשוון אומרים "ותן טל ומטר" ולדעת חלקם לא אומרים. **נכון / לא נכון**
 7. לכל הדעות בה' באייר לא אומרים "ותן טל ומטר לברכה". **נכון / לא נכון**

נקודה לחיים

התחשבות בזולת

בעבר, לפני שהמציאו את המשאבות ואת מתקני ההתפלה, היהודים שחיו בארץ ישראל היו זקוקים מאוד למי הגשמים. בכל זאת, כדי שבקשת הגשמים תהיה באחדות של כל עם ישראל, התקבלה להלכה דעתו של רבן גמליאל, והיו ממתנינים עד שאחרוני עולי הרגלים יחזרו לביתם, ורק אז התחילו לבקש את הגשמים. מכאן נלמד כמה חשוב שנשים לב לצרכים של הסובבים אותנו ונשתדל להתחשב בהם ככל יכולתנו.

פרק א' משנה ד'-ז'

תענית גשמים

משנה

משנה ד

הגיע שבועה עשר במרחשון ולא ירדו גשמים, התחילו היחידים מתעניין שלש תעניות. אוכלין ושותין משחשכה, ומתריין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה.

משנה ה

הגיע ראש חודש כסלו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלש תעניות על הצבור. אוכלין ושותין משחשכה, ומתריין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה:

משנה ו

עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הצבור. אוכלין ושותין מבעוד יום, ואסורין במלאכה וברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ונועלין את המרחצאות.

עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין עליהם עוד שבע, שהן שלש עשרה תעניות על הצבור. הרי אלו יתרות על הראשונות, שבאלו מתריעין ונועלין את החנויות.

בשני מטין עם חשכה, ובחמישי מתריין מפני כבוד השבת:

פירוש קל

שלב 1 - עבר י"ז בחשוון ולא ירדו גשמים: היחידים (תלמידי החכמים) מתענים שלוש תעניות מבוקר ועד ערב, ללא עינויים נוספים. התעניות אינן בימים רצופים אלא בימים ב-ה-ב וכן ל התעניות שבהמשך.

שלב 2 - הגיע ראש חודש כסלו ועדיין לא ירדו גשמים: בית הדין גוזר שלוש תעניות על כל הציבור. התעניות הן מבוקר עד ערב וללא עינויים נוספים.

שלב 3 - עברו שלוש תעניות ציבור הראשונות ולא ירדו גשמים: בית הדין גוזר שלוש תעניות חמורות על הציבור. התענית מתחילה בשקיעה של היום הקודם, ומסתיימת בצאת הכוכבים. התענית כוללת עינויים נוספים, כמו ביום הכיפורים ותשעה באב. הציבור אסור במלאכה (לא הולכים לעבודה) ונועלים את בתי המרחץ.

שלב 4 - עברו שלוש תעניות הציבור החמורות ולא הגיעו גשמים: בית הדין גוזר עוד שבע תעניות חמורות. בתעניות אלו, נוסף על כל האסור בתעניות הקודמות - משביתים את המסחר ועורכים תפילות ברחובה של עיר. סך הכל הציבור מתענה שלוש עשרה תעניות - שלוש ראשונות קלות, שלוש שניות חמורות, ושבע אחרונות חמורות מאוד.

על אף שבשבע התעניות האחרונות משביתים את המסחר, בתעניות המתקיימות ביום שני מותר לפתוח את החנויות לממכר מזון בצנעה לקראת ערב, כדי שיוכלו לקנות מזון לשבירת הצום, וביום חמישי חנויות המזון יכולות להיפתח כרגיל לצורך ההכנות לשבת.

משנה

משנה ז

עָבְרוּ אֵלָיו וְלֹא נִעְנֶנּוּ, מִמַּעֲטֵיךָ בְּמִשְׁאָא וּמִתָּנָן, בְּבִנְיָן
וּבְנִטְיָעָה, בְּאֵרוֹסִין וּבְנִשְׁוֹאִין וּבְשִׂאֵלֵת שְׁלוֹם בֵּין
אָדָם לְחֵבְרוֹ, כְּבִנְיָ אָדָם הַנְּזוֹפִין לְמָקוֹם.

הַיְחִידִים חוֹזְרִים וּמִתְעַנִּים עַד שֶׁיֵּצֵא נִסָּן. יֵצֵא
נִסָּן וְלֹא יֵרְדוּ גְשָׁמִים, סִימָן קָלְלָה, שְׁנֶאֱמַר
(שְׁמוּאֵל א' יב) הֲלוֹא קָצִיר חֲטִים הַיּוֹם, וְגו':

פירוש קל

שלב 5 - אם עברו שלוש עשרה התעניות האחרות ולא ירדו גשמים: בית הדין לא גוזר עוד תעניות על הציבור, מפני שזו גזרה שאין הציבור יכול לעמוד בה.

לעומת זאת, ממעטים בכל הפעולות שיש בהן התחדשות ושמחה: בניית בתים, נטיעה, אירוסין ונישואין. כמו כן, אין שואלים שלום זה לזה - על מנת ליצור אווירת אבלות, "כבני אדם הנזופים למקום".

היחידים חוזרים ומתענים עד סיום תקופת ניסן (האביב), אך לא לאחר מכן, מפני שאם יורד גשם לאחר תקופת ניסן - זהו סימן קללה.

לומדים את המשנה

עיינו במשנה ובטבלת הסיכום, והשיבו על השאלות.

עברו אלו ולא נענו (משנה ו - חלק ב)	עברו אלו ולא נענו (משנה ו - חלק א)	לא ירד גשם עד ראש חודש כסלו (משנה ה)	לא ירד גשם עד י"ז בחשוון (משנה ד)	
7	3	3	3	מספר התעניות
כל הציבור	כל הציבור	כל הציבור	היחידים	המתענים
יום שלם	יום שלם	חצי יממה (מזריחה ועד שקיעה)	חצי יממה (מזריחה ועד שקיעה)	אורך התענית
מלאכה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמיש המיטה, נועלין את המרחצאות	מלאכה, רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל, תשמיש המיטה, נועלין את המרחצאות	אין	אין	איסורים נוספים

חוזרים על המשנה

1. כמה תעניות ציבור יש בסך הכול?
2. כמה תעניות (יחידים או ציבור) הן רק מהבוקר עד הערב?
3. בכמה תעניות משביתים את המסחר בחנויות?
4. כמה תעניות כוללות איסור נעילת סנדל?
5. כמה תעניות הן יממה שלמה?
6. בכמה תעניות נועלים את בתי המרחץ?

עיינו במשנה ובטבלה וכתבו שלוש שאלות נוספות שאפשר לענות עליהן בעזרת הטבלה.

נקודה לחיים

כבני אדם הנזופים למקום

1. איך אתם מרגישים כשנזופים בכם?
2. מה אתם עושים במצבים כאלו?
3. מדוע לדעתכם יש להנהג כבני אדם הנסופים לפני המקום כאשר יש עצירת גשמים?

